

DEN
SKREDDERSYDDE
SKOEN OG
KOMMUNISMEN
AV JORUN GULBRANDSEN

Den skreddersydde skoen og kommunismen

av Jorun Gulbrandsen

med et bidrag av Seher Aydar
og et intervju med Gerd von der Lippe

Denne boka inneholder mange henvisninger til artikler på nettet. Ofte er nettadressene lange og vanskelige. Derfor har vi samla alle sammen (og flere til) på ei nettside. Klarer du å komme deg til den, så er det bare å klikke for å komme videre:

<http://www.marxisme.no/index.php/lenkeressurser>

Forlaget Rødt!
postboks 1203, 3254 Larvik
www.marxisme.no
roedt@marxisme.no

Omslag: Marte Teigen
Trykt hos X-idé, Larvik
ISBN 978-82-91778-75-4
Februar 2014
2. opplag april 2014

De fleste bilder uten kildeopplysning
tilhører forfatteren.

Innhold

Den skreddersydde skoen og kommunismen	9
Hvem skal teknologien tjene? Mer om 3D-printing	33
En ny industriell revolusjon?	45
<i>En lesende arbeiders spørsmål</i>	48
Hvorfor blir fattige fattige og rike rike?	49
<i>Riv ned gjerdene!</i>	67
Idrett, kjønn og makt	73
Rasisme i Norge – i dag	85
Likestilling eller frigjøring?	95
<i>Ros av dialektikken</i>	114
Dialektisk materialisme	115
Kommunistenes manifest	135

Forord

Denne boka begynte egentlig i juni 2013, da jeg blei bedt av Rød Ungdom om å innlede på sommerleiren deres om *kommunisme*. Det er navnet Karl Marx ga et samfunn som ikke er delt i klasser, der folk samarbeider om det som skal lages og gjøres, og der det ikke trengs penger, fordi folk deler. Samfunnet som allmenning. Jeg begynte å forberede meg, leste artikler og tenkte over hva jeg mente. Da slo det meg: Du tenker for lite på natur og klima, og du tenker gammeldags om produksjon. Tenk på kortreist mat og produkter og kortreiste mennesker! Så jeg begynte å se mer på teknologi, produksjonsmetoder, noe som interesserer meg. Det trengs sentralisert storproduksjon. Jeg veit at ethvert menneske i byen og på landet ikke kan ha sin egen potetåker. Men hva kan gjøres lokalt nå og om 10 og 20 år? Muligheter for forandring? Hva kan folk utrette sammen, fri fra kapitalismens pengediktatur? Det kan en bli optimist av å tenke på.

Seher Aydar har skrevet en artikkel om rasisme i Norge i dag, og Gerd von der Lippe har jeg intervjuet om idrett, kjønn og makt.

Når du veit hvor kapitalistklassen får rikdommen sin fra, veit du også hvorfor kapitalismen ikke kan bli grønn. Derfor jobber vi heller for å fjerne den.

Når naturen og klimaet roper om hjelp, veit vi samtidig at det finnes teknologi som gjør det mulig å lage et samfunn uten å brenne olje og kjøre varer fram og tilbake på hele kloden. Lokalisering framfor globalisering er mulig. Kortreist er mulig. Men kapitalistenes behov for profitt står i veien.

I samfunnet er det mange konflikter og maktforhold mellom klasser og i grupper av mennesker. De surrer seg inn i hverandre, og gjør bildet uoversiktlig. Mellom kapitalist og arbeider, blant arbeidere innbyrdes, mellom kvinner og menn, i partier og fagforeninger, i klasserom og i idrettslag, mellom by og

land. Marxismens oppgave er å finne motsigelsene. Hva kan gjøres for å påvirke/forandre? Hvordan svekke og fjerne den undertrykkende sida? Hvordan styrke kampen for frihet? Jeg har vært på møter med denne problemstillinga, truffet mange forskjellige folk, og har lært mye, ikke minst av ungdommene. Tusen takk!

*Kapitalismen er ikke løs-
ninga, men problemet.* Å vite
at det er slik, å se muligheter,
gir mot. Denne boka er et inn-
spill i den store diskusjonen
om å komme ut av problemet
og til kommunismen.

Jorun Gulbrandsen
Februar 2014

Den skreddersydde skoen og kommunismen

La oss snu! Er du klar over at Norge importerer poteter fra Saudi-Arabia? Brønner graves der, poteter vannes og flys så til norske butikker. Vi kjører flere vogntog i timen med søppel til utlandet, solgt som vare. Vi flyr fisk til og fra Kina. Sko og klær lages av fattige i Asia og kjøres til butikker hos oss. Klimaet, miljøet, naturen tåler ikke dette.

La oss gå fra globalisering til lokalisering. Fra langreist til kortreist for både mennesker og ting. For lokal utnyttelse av fisken, jorda, vannet, havet, metallet i fjella. Nå finnes teknologi som kan gjøre arbeidsdagen kortere. Og teknologi som kan gjøre det mulig om noen få år å lage mye av det vi trenger, helt lokalt. For et samfunn der kapitalens jag etter maksimal profitt ikke styrer

alt vi gjør og alt vi lager. Vekk med den like godt! Så får vi også slutt på at Norge bomber folk i andre land i kampen om olja. La oss lage et samfunn der vi deler!

La oss snu! Hva med kortreiste sko?

Tenk om du kunne bestemme hvordan skoene dine skulle se ut, og at den passa akkurat?

Nå er ikke dette

lenger science fiction, for det kan gjøres. Skoen på bildet er printa ut. Med et program kan en velge hvordan den skal se ut. De som selger sko, kan lage sånne prøver før de sier at fabrikken skal lage mange tusen på fabrikken. Snart kan vi gå til

Foto: ZPinters/Clarks Shoes (Flickr 2011)

skobutikken eller IT-senteret, skanne (ta bilde av) føttene og velge form og farger på skjermen. Dyrt? Jeg kan tenke meg det – til å begynne med. Men når det blir mer og mer vanlig å ha sånne printere? Når folk lager oppskrifter på nettet som vi kan laste ned gratis? (Skoen på forrige side er av merket Clarks.)

Tenk på miljøet

Hvorfor forteller jeg om denne skoen i vakkert rosa, hvit, blå, grønn og gul? Det er fordi jeg er interessert i alt som kan hjelpe oss med å lage ting lokalt. Det er bra for natur og miljø, fordi færre ting trenger å bli kjørt fram og tilbake over kloden. Det er bra for folk.

Hva er det mulig å lage lokalt uten store fabrikker? Hvor mye arbeid kan gjøres lokalt uten at folk må bruke tre og fire timer på å reise hver dag? Hva kan lages lokalt der du bor, som vil passe til deg? Kan vi bruke materialer om igjen?

Hvis vi lager ting som passer og ting som kan repareres – behøver vi å kaste like mye som nå? Hvis vi har lokalt utstyr, vil det ikke bli lettere å eksperi-

mentere med nye ting som kan lages? Klær, for eksempel?

Profitt eller gratis?

Det er stadig flere ting som ikke reiser fysisk gjennom verden. Musikk, bøker, filmer – vi laster ned programmet. Sko, klær og mange andre ting kan også lastes ned som programmer. Vi trenger et apparat som kan spytte det ut til slutt. Og det er slike apparater som for tida kalles 3D-printere. Det blir sikkert laga mange forskjellige apparater etter hvert. (3D står for tredimensjonalt. Vanlige skrivere trykker i to dimensjoner på et flatt ark. Med 3D legges det i tillegg lag på lag i høyden.)

Jeg forteller mer om 3D-printeren i et annet kapittel. Og hva mange forsøker å bruke som trykkemateriale i tillegg til plast av olje, for eksempel tang i sjøkanten! Det er morsomt.

Jeg spør også: Hvem skal bestemme hvem som skal få bruke denne nye teknologien: Kapitalistene eller folket? Straff mot dem som deler informasjon og programmer? Profitt til noen få eller gratis for alle? Kapitalisme eller kommunisme?

Liam (5) med ny hand. Les mer på <http://www.cgtrader.com/blog/3d-design-for-good-let-s-donate-for-robohand-project>.

Ny hand til søstera

– Jeg lager ei robohand til søstera mi. Den som sa det, hadde sett filmer og hørt fortellinga om en gutt som heter Liam. Du ser ham på bildet over. Han har ei

kunstig hand som er laga av Richard Van As i Sør-Afrika og Ivan Owen i Washington. Van As er snekker. Han kappav seg mesteparten av fire fingre i 2011. Han hadde ikke råd til

en protese. Han fikk beskjed om at hver finger ville koste ham 10 000 dollar. Han kom i kontakt med Owen, som dreiv med data og mye rart. Hele

Van As og Owen i arbeid. Les mer på <http://www.digitaltrends.com/cool-tech/qa-with-ivan-owen-robo-hand-creator/>

Her «snekres» det ei robohand.

historia og filmer kan du finne på nettet, søk på «Richard Van As».

Kortversjonen er: De printa ut deler i plast og skrudde dem sammen med skruer og strikk. Det blei ei hand som kan brukes. Men det må være igjen litt av handa for å få det til, for når handledet bøyes, bøyes fingrene. Du ser det på film-snuttene. Ingen ledninger eller batterier, bare mekanikk. Nå lager Owen og Van As proteser til barn. Oppskrifta, programmet for PC-en din, er laga for å kunne tilpasses ulike størrelser. Det er gratis og ligger

på nettet (open source). Det er i realiteten ikke gratis, du trenger 3D-printer og litt til, og de regner rundt 500 dollar i utgifter. Men det er langt mindre enn det Van As fikk beskjed om! Det er en del barn som blir født med mangler på armer eller bein (dysmeli).

Det er mange kommentarer på nettet til denne saka. Folk er overraska og glade og sier at nå kan vanlige folk lage det samme! De roser de to, og sier at det ikke skulle være prislapp på skader og sjukdom. Og: «Tusen takk! Jeg lager nå ei robohand til søstera mi!»

Skaper-verksteder!

Men advarslene mangler heller ikke: Frykt for at det kommer et firma med mye advokatpenger som sier: *Vi har copyright på det dere gjør! Proteser finnes!?* Kanskje ikke mot Van As og Owen, men mot andre som prøver å lage noe?

Jeg mener slett ikke at alle proteser kan lages på denne måten! Men til noen! Jeg synes ikke det viktigste her er akkurat protesen, men at vanskelige ting kan gjøres lettere, billigere, gratis og utvikles av brukerne! På hobbyrommet på et vis. I de smarte felleshusa, på skaper-verkstedet, i bygda eller i bydelen. Særlig i et smart fellessamfunn, der ingen kommer og roper «I sue you!» når vi har funnet på noe som er til nytte for noen.

Protesene som hjelper disse barna, er billigere i produksjon enn andre. De lages raskere. Van Am og Owen er vanlige, praktiske folk som kunne forskjellige ting og som samarbeida. Jeg har veldig tro på å blande ulike kunnskaper for å lage gode ting å bruke. Mest av alt er fortellinga om Liam noe

som gir *fantasi* om hva som kan gjøres i 2020 ... og i 2030 ...

Kapitalister vil sjølsagt forsøke å ta makta over denne teknologien, ikke bare ved «I sue you». De vil opprette firmaer på nettet: Se hva vi kan printe til deg – velg og bestill (betal) – vi sender varen til deg i posten.

Eller: Du har en printer; se hvilke oppskrifter du kan kjøpe hos oss. Eller: Kjøp denne printeren; du får fjørti oppskrifter på kjøpet pluss oppskrift på fire reservedeler.

Slike firmaer finnes. Noen vil vokse og forsøke å dominere utviklinga av hva folk får tak i. Derfor blir det en kamp mot kapitalismen å kjempe for folks bruk av ny teknologi.

Nå gjelder det ikke minst klima og natur.

Kapitalister spyr ut CO₂

Nå er det virkelig mye som reiser langt. Fisk som blir tatt opp i havet utafor Norge, sendes til Kina for å bli pakka. Så sendes den tilbake til Norge for at vi skal kjøpe den. La den heller bli rensa og pakka i Norge, det har vi alltid gjort

Kortreist mat? Kanskje ikke ...

før! Vi henter mat fra halve verden, til og med poteter som er dyrka i Saudi-Arabia (jo, det er sant! I ørkenen, og det pumpes opp vann!). Vi kjørte i fjor flere vogntog i timen med søppel som var solgt til Sverige og andre land: 1 450 000 tonn. Kapitalismen gjør alt til varer.

Vi har bare tre prosent dyrkbar jord her i landet, det er så mye fjell. Likevel blir det lagt ned tusen gårdbruk hvert år. Siden 1970-tallet er det lagt ned 100 000. La oss bruke den jorda vi har! 372 grunnskoler er lagt ned i løpet av de ti siste åra. Forsvinner skolen, er det mye mer som forsvinner. Vi kjøper klær og sko som er laga i Asia, og kjører dem hit, mens vi sjøl kan lage begge deler! Det finnes alternativer til olje for mange ting, men her er det å løpe til oljepumpene. Alt skal

være større og større: Sjukhus, kommuner, skoler, byer, – mens lokalsamfunn blir fattigere, demokratiet dårligere, og det blir mer og mer reising.

La oss snu!

Ja, hvorfor ikke snu? Fra sentralisering til lokal organisering. Fra olje til alternativ energi. Fra nedlegging av lokal virksomhet til lokal utnyttelse av fisken, jorda, beiteområdene, skogen, vannet, havet, metallet i fjella. Og ikke minst: At menneskene, barn, ungdom, gamle og andre voksne får bruke kreftene sine på å lage gode samfunn sammen.

Men hvis vi skal klare å snu, er det noe som må vekkes. Det er kapitalismen. Drivkrafta for det som skjer i kapitalistiske samfunn, er kapitalistenes

konkurransen om å øke kapitalen. Det er en tvang. Les om grunnen til det i kapittelet *Hvorfor blir fattige fattige og rike rike?* i denne boka. Det som ikke lønner seg for kapitalen, det blir ikke noe av. Det er en modell for dette: $P - V - P'$ (se side 57).

Et nytt mål

Det går an å lage et samfunn uten kapitalisme. Hvis samfunnet er uten klasser, hvis alle samarbeider om å lage det vi har bruk for, hvis vi samarbeider med naturen, så har vi et fellessamfunn. Det vanlige å kalle et klasseløst samfunn, er

kommunisme. Navnet kommer av *communis*, som betyr kommune eller felles. Ordet er mye eldre enn Karl Marx. Tenk på det engelske ordet *commons*. Det betyr allmenningen, områder som er for alle. Allmenning – gammelt norsk ord, alle manna (ja, før som nå var mennesket en mann ...).

Den offentlige skolen er på et vis en felleseiendom. Riktig nok betaler vi skatt, men skolen er ingen vare. Sjukehus er en felleseiendom; alle blir behandla, sjøl om de ikke har penger.

Bibliotekene kan alle bruke gratis. Nasjonalbiblioteket har lagt ut hundre tusen bøker på

Kommunisme – commons – allmenning. «Nye tall fra Statistisk sentralbyrå viser at strandsonen krymper. Det er andelen strandsoner som er tilgjengelig for allment friluftsliv, som blir mindre.» Bilde og tekst fra Miljødirektoratet 18. juli 2013.

nettet – om alt mulig. Det er gratis å lese. Sjøl om du leser, blir det ikke mindre til meg. Et virkelig fellessamfunn lar alt være gratis på denne måten. Ikke kjøpe, men dele. Jeg er *kommune-ist*.

Det har ikke eksistert noe moderne kommunistisk samfunn ennå, så det blir det spennende å bli med på å lage! Jeg tror at folk kommer til å tenke veldig lokalt da. Både fordi natur og miljø krever det. Og fordi teknologien gjør det mer mulig. Det er derfor jeg forteller om de rosa skoene og protesten til Liam.

Tenk deg at sosialismen er starta

Tenk deg at arbeiderklassen og flertallet av befolkninga bestemmer seg for å ta makta fra kapitalistklassen. Det kalles en revolusjon. (I reklamen er ordet revolusjon mye brukt om nye og flotte framskritt!) Hva som vil ha skjedd før revolusjonen, veit vi ikke nå. Kanskje vil klimaendringer, matforsyning, kriger, olje være viktige elementer i en stor og lang bevegelse. Kanskje folk har laga nye

organisasjoner og partier. Kanskje det finnes en brei allianse for et program som skal gjennomføres. Kanskje de vedtar nye lover på Stortinget om at ingen lenger skal tjene penger på andres arbeid; kanskje de bestemmer at viktige ting som i dag eies av kapitalister, skal eies av samfunnet, som her vil bety staten. De innfører *sosialismen*. Det betyr *samfunnets eie*. Om borgerskapet vil slåss mot flertallet med nebb og klør, forsøke å sende deler av militæret inn for å jage ut de nye folka fra Stortinget og gjøre statskupp, veit vi ikke. For diskusjonens skyld må vi nå ta som premiss at sosialismen er starta. Vi er på vei mot det klasseløse samfunnet, kommunismen.

Sosialismen må ha ei retning

Dette nye sosialistiske samfunnet vil likne veldig mye på det kapitalistiske samfunnet som var før revolusjonen. Så revolusjonen må ikke stoppe her! Sosialismen må ha ei retning for å skape virkelig frihet. Arbeiderklassens oppgave er å fjerne klassene. Finnes det ikke

kapitalister, finnes det ikke lønnsarbeidere. Men det finnes arbeid, folk deltar i det nødvendige arbeidet etter evne. Det blir laga ting folk trenger og kan få etter behov. Marked og vareproduksjon forsvinner. Penger er ikke nødvendig. En ny frihet og fellesskap. Kommunisme. (Se side 135.)

Kort arbeidstid

Straks arbeidsfolk har tatt makta og vedtatt starten på sosialismen, må og kan den daglige arbeidstida senkes mye så fort som mulig. Det er noe som heter *den nødvendige arbeidstida*. Det er den tida som folk til sammen må gi, for at det nødvendige som må gjøres, blir gjort. Det er tre ting som kan redusere denne tida.

Det ene er at det er veldig mye arbeidstid i dag som brukes til å lage helt unødvendige ting. Det andre er at mange flere kan få arbeide enn i dag. *Det tredje er teknologi*. Automatisering kan gjøre at veldig mye arbeid ikke trenger å gjøres av mennesker, men av maskiner. Roboter.

Så må vi ikke glemme at lokal produksjon gir kortreiste mennesker, og dermed mange fri timer hver eneste uke. Teknologi som kan gjøre det mulig å produsere mange ting vi trenger, lokalt, blir utvikla nå.

Folk kan få mye fri tid til å styre alle mulig ting som trenger det, til samarbeid, organisering, oppfinnelser, lesing, læring, omsorg for hverandre, sang og dans, friluftsliv, hva de enn synes er viktig og morsomt. Men for å komme dit, må de store maktforholda fjernes – for at folk skal kunne bestemme over ressurser og teknologi.

Mange maktforhold må vekke

Ja, nå brukte jeg ordet maktforhold. Det er vanlig i marxismen å analysere maktforhold som det er nødvendig å gjøre noe med, fjerne, hvis menneskene skal leve sammen som frie mennesker. Marx bruker ordet arbeidsdelinger mellom grupper av mennesker som har ulik stilling i samfunnet. Det går også an å snakke om

viktige motsigelser. Jeg tror jeg velger «maktforhold».

Kapitalistklasse – arbeiderklasse

Det maktforholdet som betyr aller mest, er forholdet mellom kapitalistklassen på den ene sida og arbeiderklassen og mesteparten av befolkninga på den andre. Det første nødvendige skrittet er å få slutt på det, ved en sosialistiske revolusjon. Den betyr at storkapitalistenes eiendom og makt straks går til staten og folkevalgte. Det er en start, en døråpner, arbeiderklassen har tatt makta.

Jeg skal nå konsentrere meg om de andre maktforholda som arbeiderklassen må bry seg om under sosialismen. De henger sammen, alle henger sammen med den første (arbeiderklasse – kapitalister), og alle må gjøres noe med hele tida. Her er lista over maktforhold, og etterpå skal vi se litt på hvert og ett.

- Kapitalistklassen mot arbeiderklassen (og de fleste andre)
- Kvinne som gruppe i samfunnet og menn som

gruppe i samfunnet. Menn har mer makt og penger enn kvinner.

- De som har tungt fysisk arbeid, og de som har et lettere og friere arbeid.
- De som styrer landet og har innflytelse, og de som ikke har.
- Overklassen prioriterer byene høyt og landet/distrikta lavt, by tar ressurser fra land.
- Menneskenes forhold til naturen, og menneskene som en del av naturen.

Den siste blei lagt til av medlemmer av Rødt Ungdom på en sommerleir. Den handler ikke om maktforhold mellom grupper av mennesker, men er blitt viktig å ha med i vår tid. Menneskene lever av naturen, men må samtidig samarbeide med naturen.

Mann – kvinne

Det andre maktforholdet som må vekk: **Kvinner som gruppe i samfunnet og menn som gruppe i samfunnet. For full kvinnefrigjøring**

Kapitalismen bakte inn tidligere kvinneundertrykking i

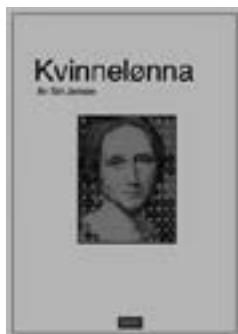
Fra Oslo 8. mars 2010

sin økonomi. Det er grundig forklart i boka til Kjersti Ericsson som heter *Søstre, kamerater!* Siri Jensen har også forklart dette tydelig i heftet *Kvinnelønna*. Du kan lese dem på nettet.

Lønnssystemer og arbeidstid er spesielt urettferdig for kvinner. Kvinner har fått

omsorgsarbeid og tjenerarbeid i familien, kvinnelønna er lav og åttetimersdagen er for lang for halvparten. Menn som samfunnsgruppe har mer makt, penger og fri tid enn kvinner som samfunnsgruppe. Mannsvold er en del av kulturen. Mann-kvinne-motsigelsen går gjennom alle klasser og folks hudfarge.

I et kommunistisk samfunn deles arbeidsoppgavene etter alder og ikke etter kjønn eller hudfarge. Når

To klassikere – må leses!! Du finner dem på nettet. Søstre, kamerater! kan også kjøpes i nettbokhandelen til Forlaget Rødt!.

Det trengs både fotografer og ...

Foto: Mike Baird / Flickr

fordelinga av ting ikke skjer gjennom kjøp av varer, trengs heller ingen penger eller lønn, så farvel til lav kvinnelønn. Du gir arbeid og får det du har behov for. Men før det, under sosialismen, må det hele tida være en kamp mot vold fra menn og i kulturen. Husholdningene må tømmes for unødvendig arbeid ved å gjøre mange ting felles i lokalsamfunnet. Diskriminering av kvinner skjer i arbeidslivet, kulturlivet, idretten, skolen, familien – over alt. Så det trengs kvinneorganisasjoner i hver krik og krok som går i spissen for kampen.

Ånd – hånd

Det tredje maktforholdet som må vekk: **De som har tungt fysisk arbeid, og de som har et lettere og friere arbeid.**

I klassesamfunnet bruker noen dagen og livet sitt på å vaske gulv eller kjøre tog. Mens andre har som arbeid å lese, forske, finne opp. Alle disse trengs. Men de med tungt arbeid har ikke like mye krefter igjen etter arbeidstid til å lese, delta i samfunnslivet som de med lettere arbeid. Dermed går samfunnet glipp av mange viktige erfaringer og bidrag.